

УДК 336:364

ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ГАРАНТУВАННЯ ВИПЛАТ ЗА ДОГОВОРАМИ СТРАХУВАННЯ ЖИТТЯ В УКРАЇНІ

Артеменко Н.Г.

Регіональний коледж економіки та соціальної роботи ОНУ ім. Мечникова І.І.

Стаття присвячена питанню необхідності створення системи гарантування виплат за договорами страхування життя в Україні. Узагальнено існуючі пропозиції щодо удосконалення гарантування страхових виплат. Визначено, що напрямками зміцнення страхування життя в Україні є залучення державних органів до формування страхової культури громадян, їх інформаційної освіченості серед існуючих страхових компаній та підтримки і розвитку праобразів страхування.

Ключові слова: страхування життя, гарантування виплат, страхові каси, державний контроль, фонд гарантування

The article is devoted to the issue of the need to create system of guarantees payments for life insurance in Ukraine. The existing proposals for improvement guarantee insurance payments were summarized. Determined that the strengthening of life insurance in Ukraine is attracting public bodies to form an insurance culture of citizens, their information literacy among the existing insurance companies and to support and develop preimages of insurance.

Key words: life insurance, guarantee payments, insurance offices, government control, guarantee fund

Актуальність проблеми. Питання соціального захисту населення не втрачають своєї актуальності. Фінансування витрат соціального захисту проводиться з бюджету, фондів соціального страхування та з розвитком ринкової економіки в Україні поширюється загальносвітова практика особистого страхування населення (страхування життя та недержавне пенсійне страхування.)

Але з приводу несприятливої економічної ситуації, низьких доходів населення, недостатнього розвитку культури страхування, особисте страхування не займає належне місце для вирішень проблем соціального захисту населення, але ця сфера має значний потенціал. Тому важливим напрямком діяльності держави є підвищення рівня захисту прав

страхувальників, гарантування виплат за договорами страхування життя.

Фінансовий сектор є потужним джерелом інвестицій до економіки, а також основою підтримки макроекономічної стабільності. Важливим фактором його розвитку та зміцнення потенціалу являється довіра населення до фінансових установ [1,141].

Згідно Закону України «Про страхування» за страховою діяльністю здійснюється нагляд для підтримки сталого розвитку страхування, підтримки платоспроможності страховиків, захисту прав страхувальників, дотримання діючого законодавства. Державний нагляд здійснюється з метою посилення та збереження безпеки і фінансової стабільності страхувальників та функціонування страховиків.

Аналіз останніх наукових досліджень. Вивченням та розвитком наукових досліджень питань страхування життя займаються такі вчені: С. Перелома, Н. Адамчук, В. Базилевич, Н. Внукова, С. Осадець, А. Заруба та інші. Серед наявних досліджень виділяються праці О.І. Фарата, в яких змістовно розглядаються питання гарантування виплат страховими фондами, використання зарубіжного досвіду в вітчизняній практиці. Інші вчені розглядають цю проблему в рамках своїх досліджень, присвячених розвитку страхування життя, пенсійного страхування, страхового ринку в Україні. На сьогодні ще не сформовано точного уявлення про те, яким чином повинен відбуватись захист та гарантування виплат населенню з страхових фондів. В той же час продовжується трансформація економічних відносин, що супроводжується створенням нових, розвитком інститутів характерних для ринкової економіки. Нажаль в Україні недостатньо розвинуті інститути, які забезпечують нормальне функціонування особистого страхування населення. Саме з позицій стану та напрямів розвитку інституційного забезпечення особистого страхування в цій статті розглядається проблема гарантування виплат за договорами особистого страхування життя в Україні.

Мета роботи - дослідити необхідність впровадження системи гарантування виплат за договорами страхування життя, існуючі погляди щодо її створення та сформулювати пропозиції щодо удосконалення захисту прав страхувальників з точки зору інституційного забезпечення та стану розвитку необхідних інститутів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Питання захисту

страхових виплат розглядається не тільки вченими, а і керівництвом країни. Ще на початку 2012 року президент В. Янукович зробив розпорядження про створення до грудня 2012 року системи гарантування виплат за договорами страхування життя [2]. Але Нацбанк не підтримав таку ініціативу. Це пов'язано з необхідністю, в такому випадку, підвищення навантаження на страховиків, тобто збільшення розміру страхових внесків. Нацкомінпослуг з лайфовими страховиками доробляли наявний проект закону «Про Фонд гарантування страхових виплат за договорами страхування життя». Цей проект було оприлюднено в жовтні 2011 року. Згідно з цим документом страхові компанії повинні здійснювати разових внесок в розмірі 20 тисяч гривень. Надалі вони повинні були б перераховувати 0,5 відсотків від валових страхових премій. Ці кошти, в випадку зникнення страхової компанії, направлялись б на виплату страховиками. Максимальний розмір компенсаційних виплат встановлюється на рівні 20 тисяч гривень на одну застраховану особу за одним договором страхування життя. Тим самим підтримувалось би зростання довіри населення до послуг страхування життя та розвиток такого сегменту страхового ринку. Була й ідея створення підрозділу в рамках фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Цей підрозділ мав би свої джерела фінансування, а адміністрування провадилось би спільне.

Проти створення такого фонду висловлюються не тільки державні органи, але й практики. Вони роблять зауваження, що такий фонд не зможе самостійно покривати свої видатки, тому що кошти фонду можна буде розміщувати тільки в державних паперах. Також висловлюється думка, що за рахунок коштів цього фонду будуть покриватись виплати ненадійних малих страхових компаній за рахунок внесків стабільних. Крім того, страховики незгодні з розмірами відрахувань в ці фонди, вважаючи їх завеликими. Також, необхідно ретельно продумати законодавчу базу. Серед зауважень до існуючої концепції створення гарантійного фонду є такі: перш за все страхувати необхідно накопичувальну частину. Такий фонд можна створити по типу існуючого Фонду захисту потерпілих при Моторним страховим бюро України, участь в такому фонді повинна бути добровільною, здійснення удосконалення державного надзору за страховими компаніями [3].

Під час останньої економічної кризи спостерігалось зниження попиту

на страхові послуги через зменшення платоспроможності населення, проблем з оборотними, падіння довіри населення через невиконання обов'язків страховиків. Таке призвело до погіршення фінансового стану, виходу деяких страхових компаній з ринку [4].

Причину непопулярності особистого страхування, окрім питань фінансової надійності, деякі вчені вбачають в незрозумілості необхідності та недосвідченості населення, в питаннях особистого страхування. Авторами вноситься пропозиція щодо створення державного інституту, який би проводив інформаційно-аналітичне роз'яснення для населення та співпрацював з Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг. Такі установи допомогли б зрозуміти необхідність особистого страхування, принципи його роботи [5].

Взагалі, держава впливає на ринок особистого страхування через регулювання нормативно-правової бази, затвердження обов'язкового страхування, податкового регулювання. Держфінпослуг стратегічно розвиває страхову справу, установлює стандарти та вимоги до діяльності страховиків, контролює складання статистичної та бухгалтерської звітності. Держфінпослуг оприлюднює інформацію щодо розвитку, аналітичних досліджень, підсумків страхової діяльності.

До основних напрямків удосконалення ринку особистого страхування відносять: удосконалення роботи Держфінпослуг в делегування частини повноважень страховим компаніям, удосконалення забезпечення його діяльності; підвищення якісного рівня роботи страхових компаній (етика страховиків, збільшення статутного фонду страховиків); удосконалення захисту прав споживачів; залучення Держфінпослуг до зростання зацікавленості населення до страхування та підвищення страхової культури, розповсюдження інформації про зміни на ринку фінансових послуг [5].

На наш погляд, така функція повинна доповнюватись роз'ясненнями населенню, щодо інтерпретації фінансових показників страхових компаній, отримання навичок вибору надійних страхових компаній. Діяльність страхових компаній повинна бути прозорою, такі інститути могли б забезпечувати доступ населення до такої інформації та правильної її інтерпретації. Необхідно також висвітлювати результати контрольної діяльності державних органів в цій сфері, щоб відбувалось

зростання обізнаності населення в питаннях результатів діяльності страхових компаній, впевненість в «підконтрольності» дій страховиків. Такі інститути можуть стати підтримкою самих страхових компаній, бо допоможуть довести до потенційних та існуючих страхувальників необхідність, актуальність їх послуг. Такі функції може виконувати й Держфінпослуг.

Країни ЄС вбачають метою державного регулювання підтримання платоспроможності страховиків та захист споживачів. Поряд з цим держава займається питаннями підтримки стабільності ринку та довіри до нього, підтримки ефективності ринку, здійснення ринкового нагляду та боротьби з правопорушеннями, підтримки конкурентності ринку, доведення інформації до споживачів, забезпечення компенсації споживачам.

В якості попереджувальної діяльності щодо підтримки страхової діяльності в країнах ЄС є зменшення ризиків банкрутства. Наприклад, згідно з Директивою №2009/138/ЄС, Європейською комісією визначено три складові системи регулювання платоспроможності страховиків: вимоги до кількості фінансових ресурсів, якісні вимоги (внутрішній контроль, попереджувальний нагляд), ринкової дисципліни (інформаційна прозорість).

В Україні державний нагляд за діяльністю страховиків здійснюється згідно з Законом України «Про страхування», в якому висвітлені питання підтримки платоспроможності страховиків, регулювання їх діяльності та захисту прав споживачів та інші.

Європейськими стандартами передбачено створення та участь у страховій системі гарантування, діяльності цієї системи, вимог до страхових компаній. Ніяка страхова компанія в країнах - членах Євросоюзу не зможе отримати дозвіл на проведення страхової діяльності без участі в системі гарантування страхових виплат. Кожна країна-член ЄС гарантує існування однієї або кількох систем гарантування.

В Німеччині гарантування страхових виплат здійснюється за допомогою Німецького гарантійного фонду страховиків життя. Участь в цьому фонді обов'язкова, для всіх, окрім погребальних та пенсійних кас, які можуть бути в ньому добровільними учасниками. Цей фонд засновано на основі органу Гаранту страховиків життя. Цей орган є механізмом, що захищає інтереси власників страхових полісів. Акціонерами Га-

ранту страховиків життя виступають компанії зі страхування життя та члени Асоціації німецьких страховиків. Гарант страховиків життя була заснована як добровільна резервна компанія. Вона приймає поліси та реорганізує інвестиційний портфель неплатоспроможних компаній, керує страховими портфелями, передає їх в інші компанії [6].

В Англії існує система гарантування фінансових послуг. Ця система, окрім гарантування виплат у страхуванні здійснює гарантування депозитів, інвестиційних компаній, іпотечного посередництва. Система гарантування фінансових послуг є незалежним органом [6].

Стандартами ЄС передбачено виключення страхових компаній з системи гарантування в випадку невиконання нею своїх обов'язків. Діяльність системи гарантування повинна бути прозорою, забезпечувати адекватне фінансування, розумне управління. Система гарантування забезпечує доступ до такої інформації: національного законодавства та підзаконних документів, критеріїв та методології оцінки страхових виплат, загальних правил передачі портфелю. Кожна країна-член ЄС гарантує здійснення її страховими компаніями заходів щодо донесення інформації в доступному вигляді про систему гарантування виплат, умов її діяльності, виплати, умови передачі страхового портфелю власників страхових полісів [7].

Перетворення, які здійснилися в Україні після розпаду Радянського Союзу, утворення незалежної держави та становлення ринкової економіки вплинули на сферу особистого страхування. Тепер, поряд з державними фондами загальнодержавного обов'язкового страхування створюються та розвиваються приватні страхові компанії з страхування життя та пенсійні фонди. Становлення приватних компаній проводиться поступово та в відповідності з перетворенням суспільних відносин в умовах розвитку ринкової економіки. Отже потрібен час для становлення приватних компаній, налагодження механізму їх, удосконаленню контролю за їх діяльністю, поширення серед населення необхідності отримання їх послуг. Крім того, в умовах економічних трансформацій об'єктивно виникають прообрази «великого» страхування – страхові каси. Страхові каси історично виникли раніше ніж, державне страхування та великих страхових компаній. Та сьогодні ми можемо спостерігати, як поряд з розвинутим страхуванням, відлагодженим державним стра-

хуванням в Україні існують і розвиваються лікарняні каси. Тобто поряд з розвинутим страхуванням та розвинутими рудиментами радянської системи виникають елементарні елементи, які виростають на основі молодій системи ринкових відносин.

Такі лікарняні каси, коли постійно спостерігається нестача коштів для фінансування охорони здоров'я, невелику страхову культуру, низький рівень життя, можуть допомогти забезпечити доступ до недорогого якісного лікування членів лікарняних кас. Вже в багатьох регіонах України такі каси здійснюють свою діяльність, та мають певні результати для аналізу. Історично метою створення лікарняних кас було забезпечення їх учасників медикаментами, амбулаторно-поліклінічною допомогою, лікуванням в умовах стаціонару, проведенням діагностики. Приватним страховим компаніям така форма добровільного страхування не була вигідна тому підприємці її підтримали на рівні фабричних інспекцій. Тобто було запроваджено власне добровільне страхування на некомерційній основі. В Україні в 2008 році діяло більше 200 лікарняних кас які обслуговували близько мільйонну населення [7].

Підтримка лікарняних кас, на наш погляд може бути також кроком до зміцнення особистого страхування, його розвитку. Згодом, такі утворення можна буде, або включати до великих страхових компаній, або вони самі будуть перетворюватись на них, а може населення буде переходити до більш великих «гравців» ринку. На наш погляд, страхові каси, можуть існувати на місцевому рівні поряд з розвинутими страховими компаніями і в подальшому, для забезпечення страховим захистом найменш заможних верств населення. Також, необхідно розглянути можливість створення таких кас и за іншими напрямками.

Взагалі то, на наш погляд, питання підтримки гарантування виплат з страхових фондів мають ще більш глибоку основу. Це пов'язано з зміцненням інституту приватної власності в Україні. Тому, що в Україні формування інституційного середовища, яке притаманне ринковій системі ще не завершено. Проблеми з рейдерськими захватами, поверненням коштів з будь яких фондів, підприємств свідчать про наявність такої ситуації. Однією з причин є рудименти радянського менталітету, яке майже повністю заперечує приватну власність і сформувало відповідне ставлення до неї. В умовах ринкових перетворень вплив саме таких

соціально-психологічних факторів, неформальних інститутів значно зростає. Це виражається в нечіткій установці прав власності, їх захисту, обмежень тощо. Таке не сприяє ефективному використанню власності, інвестиціям, інноваційним поліпшенням власності та ін. Розмивання прав власності не сприяє розвитку економічної діяльності, а навпаки спрощує їх. В такий ситуації можливі випадки недотримання угод, неповноти законодавчого забезпечення, недосконалість адміністративного регулювання. Звичайно абсолютно захищеної стабільної системи прав власності досягти неможливо. Але в розвинутих країнах рівень захисту прав приватної власності великий. Тому в Україні необхідно зміцнювати механізм реалізації захисту прав власності, що буде сприяти економічній активності населення, та участі їх в інвестуванні, страхових фондах [8].

Висновки. Таким чином, гарантування виплат населенню за договорами особистого страхування є актуальним питанням, особливо в період продовження транзитивних процесів економіці України, що пов'язано з необхідністю зміцнення інституту приватної власності та механізму його реалізації. Питання захисту прав страхувальників розглядають науковці та роблять кроки до втілення в життя керівництво держави. Існує успішний досвід Європейського співтовариства щодо здійснення гарантування виплат компаній особистого страхування. Основні пропозиції, які висловлюються науковцями та практиками, полягають в удосконаленні наявного законодавства, підселено дієвості державного контролю, створенню фонду гарантування виплат населенню за договорами особистого страхування, підвищення рівня прозорості діяльності страхових компаній та інформованості населення про можливості та зміни на фінансовому рівні. Втілення таких пропозицій на наш, погляд, допоможе захистити права страхувальників та підвищити культуру та попит на страхові послуги. Поряд з цим, не менш дієвими заходами було б впровадження роз'яснювальної роботи серед населення державними органами, щодо вибору страхової компанії, розуміння статистичної наявної інформації про їх діяльність та ситуацію на фінансовому ринку, висвітлення результатів державного регулювання в сфері страхування. Такі заходи допомогли б з одного боку сформувати у населення стійку необхідність в отриманні страхових послуг, а з іншого спонукало б страхові компанії до більш ефективної роботи. Необхідним також вважаємо розвиток стра-

хових кас на місцевому рівні для розвитку страхової культури, захисту найменш заможних верств населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Шевченко О.О. Шляхи реформування системи державного регулювання та нагляду за страховою діяльністю / О. О. Шевченко. // Наукові праці Національного університету харчових технологій / М-во освіти і науки України, Нац. ун-т харч. технологій. - К. : НУХТ, 2010. - № 36. - С. 141-145.
2. Янукович распорядился создать систему гарантирования выплат по договорам страхования жизни. [Електронний ресурс] : Фондовый рынок Украины // – Режим доступу: <http://fundmarket.ua/news/yanukovich-rasporyadilsya-sozdat-sistyemu-garantirovaniya-vyplat-po-dogovoram-strahovaniya-zhizni-20120322171716/>
3. Руденко В. Жизнь без надежды. НБУ не поможет лайфвоым страховщикам с гарантией выплат. [Електронний ресурс]: Газета “Коммерсантъ Украина”, №153 (1643), 02.10.2012 // – Режим доступу: <http://www.kommersant.ua/doc/2035184>
4. Сподарева О.Г. Развитие системы державного регулювання страхового ринку України / О.Г. Сподарева // Вісн. Нац. ун-ту “Львів. політехніка”. Пробл. економіки та упр. — 2010. — N 684. — С. 76-80.
5. Приймак І., Сиротюк Х. Аналіз системи особистого страхування в Україні: проблеми та перспективи / І. Приймак, Х. Сиротюк // Економічний аналіз. — 2011. — вип.8 ч.21. — С. 302-306.
6. Фарат О.І. Передумови створення в Україні ефективної системи гарантування виплат у сфері страхування життя згідно з європейськими стандартами / О. І. Фарат // Науковий вісник НЛТУ України: збірник науково-технічних праць. — 2007. — вип.17.8. — С. 249 — 256
7. Парій В.Д. Вітчизняний досвід: лікарняні каси як прообраз добровільного медичного страхування / В.Д. Парій // [Електронний ресурс] : Здоров’я України // – Режим доступу: <http://health-ua.com/articles/2477.html>
8. Лопатинський Ю.М. Трансформація інституту власності // Збірник наукових праць. Економічні науки.-Чернівці: Книги.-XXI, 2010.- 424 с., [Електронний ресурс] // Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/znpen/2010_6/15_TIV.pdf